

SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları
Dergisi
The Journal of Defence and War
Studies

Erdal KORKMAZ

Millî Savunma Üniversitesi, Hava Harp
Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Turkish National Defense University, Air War
Collage, İstanbul, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received 05.10.2024
Kabul Tarihi/Accepted 22.11.2024
Yayın Tarihi/Publication 19.12.2024
Date

Sorumlu Yazar/Corresponding
author:

Erdal KORKMAZ

E-mail: erdalkorkmaz.01@gmail.com

Atrf: Korkmaz, E. (2024). Türk Deniz
Kuvvetleri Komutanlığının harekât
ihtiyaçları ekseninde Johnson
Mektubunun değerlendirilmesi.
*Savunma ve Savaş Araştırmaları
Dergisi*, 34(2), 175-194.

Cite this article: Korkmaz, E. (2024).
Evaluation of the Johnson Letter in
terms of the operational needs of the
Turkish Naval Forces Command.
*Savunma ve Savaş Araştırmaları
Dergisi*, 34(2), 175-194.

Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-NonCommercial-
NoDerivatives 4.0 International License.

Araştırma Makalesi
Research Article

DOI:
10.54078/savsad.1561717

Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığının Harekât İhtiyaçları Ekseninde Johnson Mektubunun Değerlendirilmesi

Evaluation of the Johnson Letter in Terms of the
Operational Needs of the Turkish Naval Forces
Command

ÖZ

Köklü bir tarihi geçmişine sahip olan Türkiye-ABD ilişkileri, İkinci Dünya Harbi'nden sonra SSCB'nin, boğazlardan ve Anadolu'nun doğusundan yer taleplerinin etkisiyle zirve yapmıştır. SSCB'nin komünizmi yayma düşüncesi, iki ülkeyi yakınlaştıran bir diğer neden olmuştur. İlgili dönemde Truman Doktrini ile başlayıp ardından Marshall Planı ile devam eden yardımlar, münasebetlerin karşılıklı güven ve iş birliği ortamında şekillenmesine zemin hazırlamıştır. 1947 yılında iki ülke arasında yapılan ikili bir antlaşma ile askerî yardımların çerçevesi belirlenmiştir. Bu kapsamda ABD'den alınan silah ve sistemler ile Türk ordusu, ihtiyaçlarının önemli bir kısmını karşılama imkânına kavuşmuştur. ABD ve Türkiye arasındaki ilişkiler, Kıbrıs'ta yaşanan gelişmelere bağlı olarak sarsılmıştır. Kıbrıs'ta, 1959-1960 Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Türk ve Rumların ortak olduğu bir statü oluşturulmuştur. Yunanistan, Türkiye ve İngiltere bu yeni devletin garantörlüğünü üstlenmiştir. Kıbrıs'ta bir devlet kurulmasına karşın, Rumların enosis hedefi ile Türklere yönelik baskı, şiddet ve yıldırma faaliyetlerine girişmesi, adadaki huzur ve güven ortamını bozmuştur. Özellikle 1963 yılındaki Kanlı Noel adı verilen olaylardan sonra birçok Türk katledilmiştir. Gelişmeler üzerine Türkiye, Zürih ve Londra Antlaşmalarını gerekçe göstererek 1964 yılında adaya yönelik bir çıkarma harekâtı icrasına yönelik adım atmış ve durumdan ABD'yi haberdar etmiştir. Ancak ABD, Türkiye'ye gönderdiği bir mesaj ile muhtemel harekâtı engellemiştir. ABD'nin Johnson Mektubu ile ortaya koyduğu hareket tarzı, Türkiye'de bir güven problemi yaratmıştır. Bu durum Türkiye'nin kendi askeri ihtiyaçlarını, yerli ve milli imkânlarla geliştirmek ve ABD ile ilişkileri kesmeden, çok boyutlu bir ilişkiler ağı tesis etmesine ve rasyonel bir dış politik çizgi belirlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda Türkiye, Deniz Kuvvetleri Komutanlığının ihtiyacı olan savaş gemisi ile silah ve sistemleri, bir taraftan kendi tersanelerinde inşa etmeye diğer taraftan da dış kaynak çeşitliliği ile temin

etme yoluna gitmiştir. Bu çalışma, arşiv belgeleri ve tetkik eserler çerçevesinde nitel araştırma yöntemine dayalı tarama modeliyle, Johnson Mektubu ve akabinde Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığının ihtiyacı olan savaş gemisi ve diğer sistem ihtiyaçlarını nasıl ve ne şekilde karşıladığı sorusuna cevap bulmaya çalışmıştır. İlgili çalışma Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığının ihtiyaçlarının, Johnson Mektubu sonrasında ülkenin kendi imkân ve kaynakları ile çözülmeye çalışıldığını, bu kapsamda bir taraftan yerli üretime yönelik çalışmalara ağırlık verilirken, diğer taraftan hazır alım faaliyetleri ile envantere yeni silah ve sistemlerin kazandırıldığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Deniz Kuvvetleri, harekât, ihtiyaç, ABD, Johnson mektubu.

JEL Kodu: Z00

ABSTRACT

Turkey-US relations, which have a long history, peaked after the Second World War with the USSR's demands for bases in the straits and territory in Eastern Anatolia. The USSR's idea of spreading communism was another reason that brought the two countries closer. In the relevant period, the aid, which started with the Truman Doctrine and continued with the Marshall Plan, paved the way for relations to be shaped in an environment of mutual trust and cooperation. In 1947, a bilateral agreement between the two countries set the framework for military aid. In this context, the Turkish army has been able to meet a significant portion of its needs with weapons and systems purchased from the United States. Relations between the US and Turkey have been shaken by developments in Cyprus. With the Zurich and London Treaties of 1959-1960, a state was established in Cyprus in which Turks and Greeks were partners. Turkey became the guarantor of this state together with the UK and Greece. Despite the establishment of a state in Cyprus, the Greek Cypriots' oppression, violence and intimidation against the Turks with the aim of enosis disrupted the peace and security environment on the island. Especially after the events of 1963, called Bloody Christmas, many Turks were massacred. Upon the developments, Turkey, citing the Zurich and London Treaties, took steps to carry out a landing operation on the island in 1964 and informed the United States of the situation. However, a letter sent by the US prevented Turkey's possible operation. The way the US acted with the Johnson Letter created a trust problem in Turkey. This situation has paved the way for Turkey to develop its own military needs with domestic and national capabilities and to establish a multidimensional network of relations and to determine a rational foreign policy line without severing relations with the US. In this context, Turkey has resorted to building the warships, weapons and systems needed by the Turkish Naval Forces Command in its own shipyards on the one hand and outsourcing them on the other. This study attempts to find an answer to the question of how and in what way the Turkish Naval Forces met the warship and other system needs of the Turkish Naval Forces Command after the Johnson Letter and its aftermath, using a survey model based on the qualitative research method within the framework of archival documents and research works. This study has shown that the Turkish Naval Forces Command's needs were tried to be solved with the country's own capabilities and resources in the aftermath of the Johnson Letter, and in this context, on the one hand, efforts were focused on domestic production, while on the other hand, new weapons and systems were added to the inventory through off-the-shelf procurement activities

Article Keywords: Turkish Navy, operations, needs, United States, Johnson letter

JEL Code: Z00

Giriş

1974 yılındaki Kıbrıs Barış Harekâtına giden yolda Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığının ihtiyaçları ve bu süreçte Johnson Mektubu'nun önemine değinmeden önce, tarihi süreçte Türk-Amerikan ilişkileri ve iki ülkenin ilişkilerinin gelişimine değinmenin konuyu anlamak ve anlamlandırmak açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Türk-Amerikan ilişkilerinin temelleri, XVIII. yüzyılın sonunda ABD'nin Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan Akdeniz ve çevresinde icra ettiği ticari faaliyetler ile başlamıştır (Güler, 2005, s.230-232). İlgili ilişkiler, ABD'nin Osmanlı bağılısı Cezayir, Tunus ve Trablusgarp ile yaptığı ticari antlaşmalarla şekillenmiştir (Kurat, 1964, s.178-210). 1830'lu yıllardan itibaren ilişkilerin mahiyet ve durumu daha da artmıştır. Bu kapsamda ABD ile Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması yapılmıştır (Aysal, Arslan, 2021, s. 6001; Ünver, 2013, s. 204). Bu antlaşma ile ABD, Osmanlı topraklarında bazı ticari ve hukuki imtiyazlar elde etmiştir (Köse, 2011, s.185-188). Ardından 1831'de ABD, İstanbul'a bir maslahatgüzar atamış, daha sonra da Osmanlı başkentinde bir büyükelçilik açmıştır (Kasalak, 2014, s. 110-112).

Osmanlı Devleti, ABD'deki ilk büyükelçiliğini 1867 yılında açmıştır. Osmanlı Devleti'nin ABD'deki ilk büyükelçisi eşi Amerikan vatandaşı olan Fransız asıllı Bulak (Edward Blacque) Bey olmuştur (Hurewitz, 1983, s.494). ABD'nin dönem içerisinde Osmanlı ülkesinde misyonerlik faaliyetlerinde bulunması, iki ülke ilişkilerinin bozulmasına zemin hazırlamıştır (Mordoğan, 2010, s.25-26). Özellikle ABD'nin, 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi sonrası imza edilen Berlin Antlaşması ile Ermeni haklarının genişletilmesini talep etmesi iki ülke ilişkilerinin krize doğru sürüklenmesine yol açmıştır (Kasalak, 2014, s. 110-111).

1914 yılında Sanayi İnkılabının getirdiği sömürgecilik yarışı ve milliyetçilik akımının etkisi ile Birinci Dünya Harbi başlamıştır. Osmanlı Devleti, harbin başında seferberlik kararı almış, ilerleyen evrede savaşın taraflarından biri haline gelmiştir (Karakuş, 2023, s.368). Bu sırada ABD de, harbin başında savaştan uzak durmuş ve izlediği Monro Doktrini ekseninde Avrupa Devletlerinin iç işlerine müdahil olmamıştır. Bu kapsamda Osmanlı Devleti ve topraklarının paylaşılması meselesine mesafeli yaklaşmıştır. ABD savaş süresince daha çok ticari ve ekonomik çıkarlarını ön planda tutan bir siyaset izlemiştir. Bu kapsamda daha çok boğazların durumu, Osmanlı ülkesindeki misyoner faaliyetleri ile Hristiyan unsurların hakları konularına yoğunlaşmıştır (Evans, 1972, s. 15-17). 1917 yılında harbe giren ABD, yıpranmamış güçleri ile savaşın İtilaf Grubu tarafından kazanılmasında etkili olmuştur. ABD'nin harbe girişi ile birlikte iki ülke ilişkileri tamamen sona ermiştir. Bu kapsamda hem ABD hem de Osmanlı Devleti, karşılıklı olarak temsilciliklerini kapatmıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler, Osmanlı Devleti'nin Mondros Mütarekesi ile savaştan çekilmesi sonucunda yeniden teşkil edilmiştir. Bu kapsamda Amerikan temsilcisi Amiral Bristol, İstanbul'a gelmiştir. (Doğanay, 2014, s. 371-375).

Bu sırada İtilaf Devletleri tarafından Mondros Mütarekesi'ne dayanılarak boğazlar dâhil Anadolu'nun değişik yer ve bölgeleri işgal edilmeye başlanmıştır (Yurtsever, 2023, s. 273-275; Çimenli, 2024, s.399). İşgallerden sonra Türk Milleti, Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa liderliğinde kenetlenmiştir. (Aysal, 2020, s. 217-222). 19 Mayıs 1919'da Millî Mücadele'nin örgütlenme safhası başlamıştır. Bu durum, bağımsızlık mücadelesinin

hayata geçmesine zemin hazırlamıştır Bu sırada 1920 Eylül ayında silahlı mücadele safhasına geçilmiştir. Zaman içerisinde Millî Mücadele, kurduğu düzenli ordu ile işgalcilere karşı savaşılmaya başlamıştır. Bu sırada Millî Mücadele devam ederken, Ermeniler Anadolu'da büyük bir Ermeni devleti kurmak amacıyla harekete geçmiştir. Ermeniler devlet kurmak isterken, Doğu Anadolu ve Çukurova'da çoğunlukta olduklarını iddia etmişlerdir (Özçelik, 2017, s. 655-660). Ermeni iddialarının ABD Başkanı Woodrow Wilson tarafından 8 Ocak 1918'de ilan edilen Wilson Prensiplerine dayandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Wilson yayımladığı ilkeler ile Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki Türk bölgelere egemenlik hakkı tanınacağını, ancak Osmanlı idaresinde bulunan diğer milletlere özerk bir gelişme için fırsat tanınması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Wilson ilkelerinde, ulusların kendi kaderlerini kendilerinin belirlemesi anlamına gelen "*self-determination*" ilkesini temel alan bir uluslararası yapılanma önerilmiştir. İlgili öneriler, Ermenilerin Wilson Prensipleri'nden faydalanmak amacıyla bunları uluslararası kamuoyunda gündeme getirmelerine zemin hazırlamıştır (Kaymaz, 2007, s. 68-69).

Ermeni iddiaları, Paris Barış Konferansı sırasında gündeme gelmiştir. Buradaki toplantı sırasında ABD Başkanı Thomas Woodrow Wilson, Anadolu coğrafyasında bir Ermeni devleti kurmayı öngördüğünü, Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu'daki topraklarının elinden alınacağını belirtmiştir (Kurat, 1990, s. 59). Ermeni iddiaları üzerine ABD, Anadolu'daki nüfus durumunun araştırılması için General Harbord'ı vazifelendirmiştir (Arslan, 2019, s. 17-26). Bu görevlendirme sonrasında General Harbord, 20 Eylül 1919'da Anadolu'ya gelerek bir dizi araştırma ve incelemede bulunmuştur (Akbulut, 1998, s. 104). Harbord incelemesi sonrasında hazırladığı raporunda, Anadolu coğrafyasında Ermenilerin devlet kurmak bir çoğunluğa sahip olmadığını, ayrıca Ermenilere herhangi bir kötü muamelede bulunulmadığını belirtmiştir. Bu rapor ABD'nin, Türk İstiklal Mücadelesinin meşruluğunu kabul ettiğini göstermiştir. Ayrıca rapor, ABD'nin Anadolu'da Ermeni devleti kurma fikrinden vazgeçmesine zemin hazırlamıştır (Çaycı, 2000, s. 83).

Türk İstiklal Harbi'nin ardından Türk-ABD ilişkileri, uygun bir ortamda gelişim göstermiştir. Bu kapsamda 1927 yılında ABD tarafından, Josep Grew Ankara Büyükelçisi olarak atanmıştır (Güngör, 2018, s. 579). İlgili gelişme üzerine Türkiye de, aynı yıl içerisinde Ahmet Muhtar Bey'i Washington Büyükelçisi olarak görevlendirmiştir (Şimşir, 1977, s. 327). Ardından 1928 yılında Türkiye ile ABD arasında ticari ilişkileri düzenlemek amacıyla, "*Ticaret ve Seyrüsefain Anlaşması*" imzalanmıştır. Bu antlaşma ile iki ülke, ekonomik faaliyetleri bir düzen ve sistematığe oturtmuştur (Özgiray, 1999, s. 60-62).

Atatürk döneminde Türk-Amerikan ilişkilerinde rol oynayan önemli konulardan biri Briand-Kellog Paktı olmuştur (Karaca, 2020, s.133-140). Briand-Kellog Paktı, devletlerarasında savaşı millî politikanın bir aracı olmaktan çıkarmayı ve uluslararası güvenliği tesis etmeyi amaçlamıştır (Dilek, 2013, s. 145-150). Türkiye de ABD ve Fransa'nın öncülük ettiği bu girişime, dış politikada izlediği barışçıl siyasetinin gereği olarak girmiştir (Resmi Gazete, 1929, s. 6567-6570). ABD ile Türkiye arasındaki ilişkilerde gündeme gelen konulardan bir diğeri boğazların statüsünü belirleyen 1936 tarihli Montrö Sözleşmesi olmuştur (Uzun, 2017, s.393-405). Türkiye'ye boğazlar üzerinde egemenlik hakkının teslim edildiği görüşmelere ABD katılmamıştır. Ancak ABD, Montrö

Boğazlar Sözleşmesi'ni imzalamış ve boğazlardaki geçişleri düzenleyen statükoya herhangi bir itirazda bulunmamıştır (Atabey, 2013, s. 23-25).

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalandığı sırada dünya büyük bir harbe doğru sürüklenmiştir. Neticede 1939'da, Almanya'nın yayılcı siyasetin sonucu olarak İkinci Cihan Harbi başlamıştır (Kapucu, 2023, s. 113). Almanya çok kısa bir süre içinde önce Polonya, ardından İskandinav ülkeleri ile Fransa dâhil bütün Batı Avrupa'yı işgal etmiştir (Tokur, 2023, s. 169-172). Böylece savaş kısa sürede çok geniş bir alan ve sahaya yayılmıştır. Ancak Türkiye, tarafsızlığını ilan ederek harbe dâhil olmamıştır (Çetinkaya, 2023, s. 467). Bu sırada ABD, Japonya'nın Pearl Harbor baskınından sonra müttefik güçler safında savaşa girmiştir. ABD'nin yıpranmamış kuvvetleri ile savaşa girişi, müttefik güçlerin Almanya önderliğindeki Mihver Grubu'na üstünlük sağlamasına etki etmiştir (Baysal, 2023, s. 248-252). Bu evrede Türkiye, tarafsız tutumunu devam ettirmiştir. Türkiye'nin tutumu savaşın sonuna doğru değişmiştir. Bu kapsamda Türkiye, Müttefik güçler yanında harbe girmiştir. (Umar, 2004, s. 399). İlgili süreç Türkiye ile ABD'nin aynı grupta yerini almasına etki etmiştir.

İkinci Cihan Harbi'nin ardından dünya, SSCB ile ABD arasında iki politik gruba ayrılmıştır. Bu kapsamda ABD'nin başını çektiği demokratik devletler ile SSCB'nin başını çektiği sosyalist devletler iki bloka ayrılmıştır. Soğuk Savaş isimli bu dönemde, taraflar arasında siyasi ve ekonomik bir mücadele başlamıştır. Soğuk Savaş döneminde SSCB, boğazlardan ve Anadolu'nun doğusundan yer istemiştir. Bu durum Türkiye ile ABD'nin ortak bir ekseninde bir araya gelmesine sebep olmuştur. İki ülkenin yakınlaşması sonucu Türkiye, 1947 yılında ABD tarafından ilan edilen Truman Doktrinine dâhil edilmiştir. Bu durum, ABD'den Türkiye'ye askerî ve mali yardımın başlamasına zemin hazırlamıştır (Armaoğlu, 2010, s. 151-152). Yapılan yardımlar, taraflar arasında imza edilen 12 Temmuz 1947 tarihli bir anlaşma ekseninde hayat bulmuştur (Atagenc, Toprak, 2019, s. 91-100; Karakuş, 2023, s. 185). Bu anlaşma ile Türkiye ve ABD'nin askerî alanda iş birliği yapacağı ifade edilmiştir. Anlaşmanın Türkiye'yi bağlayıcı en önemli hükmü dördüncü maddesi olmuştur. İlgili madde ile Türkiye, Amerikan Devletinin bilgisi ve takdiri olmadan, verilen silah ve sistemleri kullanmayacağını kabul etmiştir. (Düstur Dergisi, 1947, s. 1486-1488; Kostak, 2022, s. 9-15).

1948 yılında Marshall Planı'na dâhil olan Türkiye'ye, Amerikan yardımları daha da artırmıştır. Türkiye Truman Doktrini'nden sonra, ABD tarafından Avrupa ülkelerinin güçlendirilmesi için açıklanan Marshall Planı'na da dâhil olmuştur (Yılmaz, 2000, s. 90-94).¹ İlgili dönemdeki yakınlaşmanın bir sonucu olarak Türkiye, Kore Harbi'ne katılmış ve ardından 1952'de NATO'ya üye olmuştur (Kostak, 2024, 201-202). Bu sırada iki ülke ilişkilerinde etkili olan bir diğer konu 1954'te İncirlik Hava Üssü'nün ABD hizmetine

¹ ABD yardım programı kapsamında Türk Kara Kuvvetlerine 1954 yılına kadar 708 tank verilmiştir. Yardım programı kapsamında Türk Hava Kuvvetlerine ABD tarafından 1949 yılı nisan ayına kadar 577 uçak teslim edilmiştir. 1951 yılından itibaren jet motorlu hava araçları da teslim edilmiştir. Türk Deniz Kuvvetlerine ise 1950 yılına kadar 6 adet denizaltı verilmiş, 2 adet denizaltı da 5 yıllığına ödünç olarak teslim edilmiştir. Bu arada 1 adet denizaltı kurtarma gemisi verilmiştir. 1957 yılına kadar 16 adet mayın arama-tarama gemisi ile 3 adet mayın gemisi teslim alınmıştır. Bunların dışında 1 küçük tanker, 4 destroyer, 1 tamir gemisi, 4 devriye gemisi, 1 ağ bakım gemisi ve 1 küçük denizaltı bakım gemisi verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Celep, (2020). s.67-83).

verilmesi olmuştur. Ayrıca 1955’de ABD’nin girişimleri ile Türkiye, Merkezi Antlaşma Örgütü (CENTO) üyesi olmuştur (Yüksel, 2013, s. 95-96). İlave olarak Türkiye, 1959’da ABD’nin topraklarına uzun menzilli Jüpiter Füzeleri yerleştirmesine müsaade etmiştir (Alptekin, Özer, 2020, s. 283-308).

1950’li yıllarda Türk-ABD ilişkilerinin yakınlaştığı bir dönemde, Kıbrıs’taki Rumlar tarafından enosis denilen, adayı Yunanistan’a bağlamak maksatlı bir takım tedhiş olayları gerçekleştirilmiştir. Bu olaylar Türkiye’nin siyasi alandaki girişimleri ile ortak Kıbrıs Cumhuriyeti’ne giden yolu açmıştır. Türk ve Rumların ortaklığında kurulan Kıbrıs Devleti, adadaki Rumların Türkleri katletmeye başlaması ve enosis fikrinden vazgeçmemeleri üzerine farklı bir şekil ve mahiyet almıştır. Bu durum Türkiye’nin, Kıbrıs’a yönelik bir harekât icra etmek istemesine zemin hazırlamıştır. Ancak harekât, Amerikan lideri Johnson’un gönderdiği bir mektupla önlenmiştir.

Johnson Mektubu Öncesi Kıbrıs’ta Yaşanan Gelişmeler

Akdeniz’deki adalardan birisi olan Kıbrıs, yerleşim ve medeniyet izlerinin M.Ö. 3000’lere kadar gittiği bir yerdir. Ada tarihi seyir içerisinde; Mısırlılar, Hititler, Akalar ve Venedikliler gibi toplumların hâkimiyeti altında kalmıştır (Toluner, 2000, s. 1). Kıbrıs, 1571 yılında Lala Mustafa Paşa tarafından Venedikliler üzerine yapılan bir sefer neticesinde Osmanlı Devleti’nin egemenliği altına girmiştir. Böylece bölgede Türk hâkimiyeti başlamıştır (Bilgin, 2015, s. 96-98). Ada, 1878 yılına kadar Osmanlı Devleti’nin yönetimi altında kalmıştır. Bu durum 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonrası imza edilen Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması ile değişikliğe uğramıştır (Furat, 2013, s. 65-70). Antlaşma ile Rusya’nın Osmanlı Devleti üzerinde kazandığı nüfuzu çıkarlarına aykırı gören İngiltere, Ayastefanos Antlaşması’nın değiştirilmesi karşılığında Kıbrıs’ın idaresinin kendisine verilmesini istemiştir. Osmanlı Devleti, İngiltere’nin bu talebini uygun görmüştür. Böylece adanın idaresi, 4 Haziran 1878 tarihinde yapılan bir antlaşma ile Britanya’ya bırakılmıştır. Bu antlaşma ile Kıbrıs’ın tapusu Osmanlı’da kalmış, ancak yönetimi İngiltere’ye devredilmiştir (Satan, 2004, s. 56). Kıbrıs’ın idaresinin İngiltere’ye bırakılmasından sonra, Britanya’nın Rusya’ya yaptığı baskı neticesinde Ayastefanos Antlaşması’nın yerine Berlin Antlaşması imzalanmıştır (Günay, 2007, s. 115-126). Böylece 1878 yılından itibaren Kıbrıs üzerinde İngiltere egemenliği başlamıştır.

Kıbrıs üzerinde İngiliz egemenliği devam ederken, 1914 yılında Birinci Dünya Harbi başlamıştır (Kapucu, Korkmaz, 2020, s. 49). Bu sırada Osmanlı Devleti, savaşın başında tarafsızlığını ilan etmiş, ardından ise Rus Çarlığına ait limanların bombalanması üzerine, Birinci Dünya Harbi’ne girmiştir (Bozkurt, 2014, s. 92). Osmanlı Devleti’nin İttifak Grubu içerisinde Almanya yanında savaşa girmesi, İngiltere tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu gelişme dolayısıyla İngiltere, 5 Kasım 1914’te Kıbrıs adasını topraklarına kattığını açıklamıştır. İngiltere’nin duyurusu, Osmanlı Devleti tarafından protesto edilmiştir. Savaş şartları içerisinde yapılan bu protestonun, herhangi bir karşılığı olmamıştır. Savaşın ilerleyen döneminde de Osmanlı Devleti tarafından, adaya yönelik herhangi bir çıkarma yapma olanağı olmamıştır (Özarlan, 2007, s.26). Bu sırada Osmanlı Devleti, müttefiklerinin savaştan çekilmesi üzerine 30 Ekim 1918’de yaptığı Mondros Mütarekesi ile harbe son vermiştir. Mütareke ağır hükümler içermiş ve Osmanlı ülkesinin işgaline zemin hazırlamıştır (Arslan, 2021, s. 105-110. 132).

İtilaf Devletleri, mütareke hükümlerinden faydalanarak Türk yurdunu işgal etmiş ve topraklarını aralarında bölüşmüştür. Bunun üzerine, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Türk Millî Mücadelesi başlamıştır. (Kapucu, 2022, s. 623). Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğindeki bu hareket, 23 Nisan 1920'de açtığı Büyük Millet Meclisi ile yeni Türk devletinin temellerini atmıştır. TBMM, 8 Kasım 1920'de aldığı kararla işgalci güçlere karşı savaşı Kuva-yı Milliye yerine düzenli bir ordu kurmuştur. Düzenli Türk ordusu, zamanla işgalci güçlere karşı kazandığı askerî başarılarla kendini tüm dünyaya kanıtlamıştır. Neticede 24 Temmuz 1923'de imza edilen Lozan Antlaşması ile yeni Türkiye Devleti, varlığını uluslararası arenada kabul ettirmiştir (Balyemez, İnce, 2018, s. 864-868).

Lozan görüşmeleri sırasında, Kıbrıs'ın durumu gündeme gelmiştir. Lozan Barış Antlaşması'nın üç maddesinin Kıbrıs ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu kapsamda antlaşmada geçen 16, 20 ve 21. maddeler Kıbrıs'ın durum ve statüsünü belirlemiştir. Antlaşmanın 16. maddesinde özet olarak, Türkiye'nin antlaşmada açıklıkla belirtilen sınırlar dışında bulunan bütün arazi üzerinde ve bu araziye bağlı adalardan ayrı cezireler üzerinde her ne mahiyette olursa olsun sahip olduğu bütün hukuk ve dayanaklarından vazgeçtiği belirtilmiştir. 20. maddesinde ise Türkiye, İngiltere Hükûmeti tarafından Kıbrıs'ın 5 Kasım 1914'te ilân edilen ilhakı tanıdığını kabul eder denilmiştir. 26. maddede ise özetle 5 Kasım 1914'te Kıbrıs adasında yerleşmiş bulunan Türk uyruklarının, yerel kanunun saptadığı koşullar çerçevesinde, İngiliz uyrukluğunu edinecekleri ve bu kimselerin Türk uyrukluğunu yitirecekleri ifade edilmiştir (Öztoprak, 1998, s. 207). Neticede yapılan antlaşma ile Kıbrıs tamamen İngiliz egemenliği altına bırakılmıştır. Böylece Kıbrıs, Türk egemenliğinden çıkmıştır (Meray, 1971, s. 7-10).

Kıbrıs İngiliz hâkimiyetine girdikten sonra adadaki Rumlar tarafından, Kıbrıs adasını Yunanistan egemenliği altına sokmak maksadıyla bir dizi girişimde bulunulmuştur. Bu kapsamda Rumlar, İkinci Dünya Harbi devam ederken enosis talebinde bulunmuştur. Fakat İngiltere bu talebi reddetmiş, arkasından da Rumlara yeni bir anayasa hazırlama teklifinde bulunmuştur. Bu teklif Rumlar tarafından reddedilmiş ve enosis isteği yinelenmiştir (Özersay, 2002, s.4-6).

İkinci Cihan Harbi'nin sona ermesinin ardından, enosis istek ve talepleri Yunanlar ve Rumlar tarafından tekrar tekrar dile getirilmiştir. Bu ortamda İngiltere, Ada'dan çekilme kararı almıştır. İngiltere'nin böyle bir karar almasında, Rumların enosis taleplerini uluslararası arenaya taşıyarak dile getirmelerinin etkili olduğu görülmektedir. Bu kapsamda konu Birleşmiş Milletler'e kadar taşınmış, ancak Rumlar bir sonuç alamamıştır. Ayrıca adadaki Rumların, İngiliz idaresine karşı giriştiği şiddet eylemleri bu kararın alınmasındaki bir diğer etken olmuştur. Kıbrıslı Rumların taleplerinin arttığı bir dönemde Türkiye, yaşanan gelişmeleri sükûnetle ve itidalli bir şekilde takip etmiştir. Ancak Rumların, adadaki Türklere yönelik baskı ve şiddet eylemlerini artırması üzerine, konuyu uluslararası ortamda dile getirmiştir (Geniş, 2021, s. 233-252). Bu sırada ABD'nin girişimleri sonucu Türkiye, İngiltere ve Yunanistan ile yapılan görüşmeler neticesinde, 11 Şubat 1959'da Zürih ve 19 Şubat 1959'da Londra Antlaşmaları imzalanmıştır (Armaoğlu, 1963, s. 522). Bu iki antlaşma ile İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın garantörlüğü altında, adadaki Rum ve Türkler tarafından 16 Ağustos 1960'ta ortak ve bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur (Bozkurt, 2023, s. 135-148).

1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, Cumhurbaşkanlığına Başpiskopos III. Makarios, yardımcılığına da Dr.Fazıl Küçük seçilmiştir (İsmail, 2000, s. 22-25). Adadaki Rum ve Türklerin ortaklığında ortak bir devlet kurulmasına karşın, Kıbrıslı Rumların enosis amacından vazgeçmemesi, adada Türklere yönelik büyük tedhiş ve yıldırma politikalarının devreye girmesine neden olmuştur. Bu ortamda EOKA adı verilen Rum örgütü, 1963 yılından itibaren adadaki Türklere saldırmaya başlamıştır (Alasya, 1987, s. 30-35). 22 Aralık 1963 gecesi Küçük Kaymaklı Kasabası şiddetli bir ateş çemberine alınmıştır. 24 Aralık 1963'de Kıbrıs'taki Rumlar, Türklere saldırıp yirmi dört kişiyi öldürüp, kırkını da yaralamıştır. Aynı gün Lefkoşe'ye bağlı Kumsal yerleşkesinde Rum tedhişçiler, Türk Ordusu mensuplarından Doktor Bnb. Nihat İlhan'ın evini basmış ve eşi Mürüvvet ile üç oğlunu banyo'da katletmiştir (Tolgay, 1993, s. 60-63). Kanlı Noel olarak adlandırılan 1963 yılındaki olaylar sırasında; 25.000 Kıbrıslı Türk göçe zorlanmış, 364 Türk de katledilmiştir (Arık, 2011, s.5-6).

Kıbrıs'ta yaşanan olaylar üzerine Türkiye, 24 Aralık 1963'te adada bir an önce ateşkes ilan edilmesini istemiştir (İsmail, 2000, s. 113). Bu sırada adadaki Türkler bulabildikleri silahlarla Rum teröristlere karşı mücadele etmeye başlamıştır. Ancak Kıbrıslı Türkler, mermilerinin tükenmesi üzerine Türkiye'den yardım istemiştir. Bu talep üzerine Türkiye, üç uçakla Kıbrıs üzerinde uyarı uçuşunda bulunmuştur (Bölükbaşı, 2001, s.101). Türkiye'nin uyarı uçuşu sonrasında, 27 Aralık 1963'te taraflar arasında ateşkes sağlanmıştır (İsmail, 2000, s. 113).

1 Ocak 1964'te Kıbrıs Cumhurbaşkanı III. Makarios bir açıklama yaparak, Kıbrıs üzerinde oluşturulan garantörlük statüsünü tanımadığını ilan etmiştir. Herhangi bir gerekçesi ve zemini olmayan bu açıklama, Türkiye tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Ateşkes kararına rağmen, Rumların saldırıları devam etmiştir. Gelişmeler üzerine Türkiye, Mayıs 1964'te adaya yönelik bir harekâta girişebileceğini ABD'ye iletmiştir. Bu süreç, Jonhson Mektubuna giden süreci başlatmıştır (Aydoğdu, 2005, s.63-65).

ABD Başkanı Johnson'un Türkiye'ye Gönderdiği Mektup ve Yansımaları

1964 yılı Mayıs ayında Kıbrıs Cumhurbaşkanı III. Makarios'un Kıbrıs'ta mecburi askerlik sistemine geçildiğini duyurması ve Rumları orduya alması, adadaki dengeleri altüst etmiştir. III. Makarios'un bu kararı üzerine Türkiye, 4 Haziran 1964'te Amerika lideri Lyndon Baines Johnson'a gönderdiği bir mesajla, adaya bir çıkarma yapacağını belirtmiştir. Başbakan İsmet İnönü tarafından gönderilen mesaja ABD Başkanı tarafından ertesi gün gönderilen bir mektupla cevap verilmiştir (Alptekin, Özer, 2020, s. 283-308).

Bu mektupta ABD Başkanı Johnson, Türkiye'nin Kıbrıs'a tek başına yapacağı bir müdahalede, NATO müttefikleri Türkiye ile Yunanistan'ın bir savaşa sürüklenebileceğini belirtmiştir. Mektubun devamında, bu durumun kabul edilemez olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca mektupta, Türkiye'nin muhtemel bir çıkarma isteğini öncelikle müttefikleri ile müzakere etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Mektubun devamında, olası bir çıkarma ve akabinde meydana gelebilecek bir savaşın, SSCB'nin Türkiye'ye müdahalesine neden olabileceği belirtilmiştir. Yaşanabilecek böyle bir olayda, NATO'nun Türkiye'yi savunmaktan kendisini imtina edebileceği aktarılmıştır. İlave olarak mektupta, Amerikan Devleti tarafından Türkiye'ye verilen silah ve sistemlerin olası bir ulusal harekâta

kullanılamayacağı vurgulanmıştır (Cumhurbaşkanlığı Cemal Gürsel Arşivi Yer No: 4/5-9, Fihrist No: 5464-6).

Johnson Mektubu sonrasında Türkiye Başbakanı İsmet İnönü tarafından, ABD Başkanına hitaben bir metin hazırlanarak 13 Haziran 1964 tarihinde kendisine gönderilmiştir (Örmeci, 2020, s. 65). Başbakan İsmet İnönü cevabi mektubunda kısaca, Türkiye'nin ABD ile müttefik olduğunu, kendilerinin Kıbrıs meselesinin yapılan antlaşmalara riayet edilmek suretiyle halledilmesinden başka bir gaye taşımadıklarını belirtmiştir. Ayrıca mektupta, ABD halkının adil bir tutuma sahip olduğunu, Başkan Johnson'un otoritesini kullanmak kaydı ile meselenin halledilebileceğini ifade etmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Belleteni, 1966, s. 103-110). Başbakan İsmet İnönü, cevabi mektubu ile Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik olası harekâta yönelik istek ve taleplerinin nedenlerini ortaya koymuştur. Bu ekseninde, Kıbrıs'taki olayların adadaki Rumların baskı, tedhiş ve yıldırma faaliyetleri sonucunda ortaya çıktığını, Türkiye'nin hedefinin bölgede huzur ve sükûneti sağlamayı amaçladığını belirtmiştir.

Başbakan İsmet İnönü, ABD ve Türkiye arasındaki mektuplaşmanın ardından, 21 Haziran 1964'de Washington'a gitmiş ve orada ABD Başkanı Johnson ile bir görüşme gerçekleştirmiştir (Kostak, 2023, s. 367). Aynı dönemde, Yunanistan Başbakanı Yeorgios Papandreu'nun da Amerika'ya gelmesi istenmiştir. Johnson ile yapılan görüşmeler sırasında Başbakan İsmet İnönü, Türkiye'nin adaya yönelik çıkarma yapmak istemesinin gerekçe ve nedenlerini ortaya koymuştur. Görüşmeler sonunda ABD, Kıbrıs'ın kuruluş antlaşmalarının devam ettiğini vurgulamış ve NATO müttefiki iki devlet arasında bir savaş ihtimalinin uygun olmadığını belirtmiştir (Şahin, 1987, s. 93). Böylece soruna, geçici bir çözüm üretilmiştir.

Johnson Mektubu, Türkiye'nin ABD'ye olan inanç ve güvenini sorgulamasına zemin hazırlamıştır. Bu durum, 1962 yılındaki Küba Krizi ile ortaya çıkan ve Jüpiter Füzelerinin ülkeden çekilmesi ile sonuçlanan ilk krizin ardından, Türkiye'nin güvenliği konusunda Washington'a güvenemeyeceğini gösteren ikinci vaka olmuştur (Örmeci, 2020, s. 66).

Johnson Mektubu'nun Deniz Kuvvetlerinin İhtiyaçları Ekseninde Değerlendirilmesi

Johnson Mektubu'ndan sonra Türkiye, ABD ile ilişkileri tam olarak kesmemekle birlikte itidalli bir tutum ve tavır içerisine girmiştir. Ayrıca Türkiye, askerî ihtiyaçları ekseninde bir dizi kararı uygulamaya geçmiştir. Bu kapsamda Türkiye ABD'nin tutumundan sonra, tersanelerinde kendi savaş gemisi, çıkarma gemisi vb. yapmak amacıyla harekete geçmiştir. Bu sırada 2 Mayıs 1965 tarihinde Cumhuriyet gazetesi öncülüğünde "*Başkalarının Vermediğini Millet Yapar*" adı altında bir bağış kampanyası başlatılmıştır (Özel, 2022, s. 32). Bu kampanya kısa sürede Türk halkında büyük bir heyecan yaratmış ve 11 Mayıs 1965'te Türk Donanma Cemiyeti'nin kuruluşuna zemin hazırlamıştır (Çoker, 1994, s. 25-26).

Türk Donanma Cemiyeti kuruluşundan sonra "*Ayda Bir Lira*" adı verilen bir kampanya başlatarak, Türkiye'nin yerli ve millî imkânlarla kendi gemisini inşa etmesini sağlamaya yönelik bir adımı hayata geçirmiştir. Bu kurum, "*Kendi Savaş Gemini Kendin Yap*" çağırısı ile Türk milletini bağış yapmaya çağırmıştır. Cemiyet tarafından toplanan paranın ilk bölümünün, Deniz Kuvvetleri tarafından 5 senelik bir program kapsamında ülkede

yapımı kararlaştırılan 32 tane muhtelif çıkarma aracı ve gemisi, 10 adet avcı botu ve 4 muhribin yapımına destek olmak için kullanılacağı kararlaştırılmıştır. Donanma Cemiyeti muhtelif çıkarma, avcı botu ve muhrip yapımına destek olmaya yönelik karar aldığı sırada, Gölcük Tersanesi'nde inşa edilen Koçhisar Savaş Gemisi, 1965'te Türk Deniz Kuvvetleri envanterine katılmıştır (Türk, 2018, s. 47). Aynı yıl içerisinde Türkiye kendi tersanelerinde, 32 adet mekanize çıkarma aracı inşa etmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri, 1992, s. 251). Bu sırada ABD'den 4 adet karakol gemisi alınmıştır (Sertel, 2022, s.259). 1966 yılında Taşkızak Tersanesi'nde inşa edilen iki adet araştırma gemisi, Türk Ordusunun hizmetine girmiştir (Cumhuriyetin 70. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri (1923-1993), 1994, s. 27). Aynı yıl ABD'den bir adet karakol gemisi daha alınmıştır (Sertel, 2022, s.259).

Türkiye 1967 yılına kadar kendi imkân ve kabiliyetleri ile 49 adet gemi ve 67 adet çeşitli deniz aracı üretmiştir. 1968-1972 yılları arası dönemde ise iki bin tonluk 4 adet refakat muhribi, on adet yüz elli tonluk avcı botu, muhtelif muhrip, denizaltı, hücum bot ve yardımcı gemi yapılması planlanmıştır (Terzioğlu, 1972, s. 10). 1968 yılında Türkiye, Almanya'dan iki hücum bot almıştır (Sertel, 2022, s. 260). Bu sırada Donanma Cemiyeti'nin yapımına destek vermeyi öngördüğü "*Berk*" adı verilecek gemi, 1967 yılı içinde Gölcük Tersanesi'nde kızağa konmuş ve yapımına başlanmıştır. Bir yıl sonra da "*Peyk*" adlı geminin inşasına geçilmiştir (Özel, 2022, s. 32). 1967 yılının ikinci yarısından itibaren Türk kamuoyunda, Adalar (Ege) Denizi'ndeki güç dengesinin Yunanistan lehine bozulduğu ve Yunanistan'ın Avrupa ülkelerinden aldığı silah sistemleri ile deniz üstünlüğü elde ettiğine yönelik çeşitli haberler gündeme gelmeye başlamıştır. Bu kapsamda Yunanistan'ın, Fransa'da 4 tane savaş gemisi inşa ettirmeye çalıştığı bilgisi paylaşılmıştır (Özel, 2022, s.34). Bu gelişmelerin olduğu sırada Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, gemi inşa programının maliyetinin 540.000.000 Türk Lirası olduğunu açıklamıştır. Donanma Cemiyeti bu maliyetin 165.000.000 lirasının kendisi tarafından karşılanacağını belirtmiştir (Engin, 1967, s. 16-18).

1968 yılında Türkiye, ABD'den 5 tane mayın arama gemisi almıştır. Aynı yıl Taşkızak Tersanesi'nde üretilen iki adet sahil güvenlik botu törenle Deniz Kuvvetleri Komutanlığı envanterine katılmıştır. Yine aynı dönemde ABD'den, Türk savaş gemilerinin bakım ve onarım faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere TCG Donatan adı verilen bir gemi alınmıştır (Sertel, 2022, s. 260). Bu sırada 10 Nisan 1970 tarihinde ABD'den üç muhrip alınması kararlaştırılmıştır (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (CDAB), BCA, 30.18.1.2.251.36.7; CDAB, BCA, 30.18.1.2.223.59.17; CDAB), CDAB, BCA, 30.18.1.2.239.61.12).

1970 yılında Türkiye, ABD ile yaptığı görüşmeler sonucunda bu ülkeden üç adet muhrip daha satın almayı planlamıştır. Bu sırada ABD tarafından Türkiye'ye bir adet gemi hibe edilmiştir. 23 Aralık 1970 tarihinde ABD'den TCG Akın adı verilen bir adet denizaltı kurtarma gemisi ile dört adet avcı botu alınmıştır. Aynı yılın Ocak ayında, Almanya'dan 9 adet bot satın alınmıştır. Bu sırada Haliç, İstinye ve Camialtı Tersanelerinde 10 adet avcı botu üretilmiştir (Sertel, 2022, s.261-262). Böylece, Deniz Kuvvetleri Komutanlığının ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. 1971 yılında Türk Donanma Cemiyetinin katkıları ile yapımına başlanan TCG Berk refakat gemisi, Deniz Kuvvetleri Komutanlığının

envanterine katılmıştır (Özel, 2022, s.38). Bu sırada Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyiceoğlu tarafından yapılan açıklama ile donanma envanterine iki tank çıkarma gemisi, iki muhrip ve üç denizaltının katılacağı açıklanmıştır. Türkiye yaptığı bu girişimler ile harp ve çıkarma gemisi ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır (Eyiceoğlu, 1972, s. 3). Aynı yıl içerisinde ABD askerî yardım programından; TCG Adatepe Muhribi ile TCG Kocatepe muhribi envantere girmiştir. Ayrıca, millî bütçeden yararlanılarak ABD'den 17 Aralık 1971'de TCG Murat Reis denizaltısı satın alınmıştır (Sertel, 2022, s.261). İlgili durum Türkiye'nin ABD ile ilişkileri tam olarak kesmediğini, buna karşın diğer taraftan yerli ve millî imkânlarla savaş ve çıkarma gemisi inşa ve temin sürecine yönelik eylem ve adımlar attığını göstermektedir.

6 Şubat 1972'de Türk Donanma Cemiyeti, kendi kendini feshetmiştir. Cemiyetin kendi kendini feshetmesinde, toplanan Olağanüstü Genel Kurul'un daha sistemli ve daha yararlı bir kuruluşa ulaşma istek ve amacı etkili olmuştur. Bu kapsamda cemiyet, Türk Donanma Vakfı adını almıştır (Özlu, 2023, s.423-445).² Bu sırada cemiyet, faaliyet gösterdiği 5 yıl 8 aylık dönemde Deniz Kuvvetleri Komutanlığının savaş gemisi inşa programına 21.549.842 lira katkıda bulunmuştur (Özel, 2022, s.39). 3 Mayıs 1972'de Gölcük Tersanesi'nde düzenlenen törenle *"Oruç Reis"* ve *"Uluç Ali Reis"* adlı iki adet denizaltı ile *"Ülkü"* ve *"Kanarya"* isimli iki adet lojistik destek gemisi Deniz Kuvvetleri Komutanlığının envanterine katılmıştır. İlgili gemilerin envantere katıldığı sırada bir konuşma yapan Oramiral Celal Eyiceoğlu, kısa bir zamanda *"Zafer"* ve *"Tınaztepe"* adlı iki muhrip ile *"Cerbe"*, *"Preveze"* ve *"Dumlupınar"* isimli üç denizaltı ve *"Sancaktar"* ile *"Bayraktar"* isimli iki adet tank çıkarma gemisinin donanmaya dâhil olacağını belirtmiştir. Ayrıca Oramiral Eyiceoğlu, Almanya ile yapılan anlaşma gereği bu ülkede iki denizaltının yapımına başlanacağını ve eldeki hücumbotların güdümlü mermi ile donatılacağını beyan etmiştir (Özel, 2022, s. 41). İlgili örnekler Türkiye'nin, Deniz Kuvvetlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hem iç kaynaktan hem dış kaynaktan çalışmalar yaptığını göstermektedir.

1973 yılında Türk tersanelerinde üretilen Bora ve Yıldırım isimli iki adet karakol gemisi hizmete alınmıştır (Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri, 1992, s.55). Aynı yıl içerisinde Almanya ile yapılan bir anlaşma ile biri bu ülkede, üçü Türkiye'de yapılmak üzere güdümlü mermili hücumbot inşasına yönelik bir adım atılmıştır (Özel, 2022, s. 44). Bu antlaşma Türkiye'nin, ABD dışındaki ülkelerle de ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik adım ve atılımlar attığını göstermektedir.

İlgili dönem içerisinde 1974 yılına kadar Türkiye kendi imkânları ile Gölcük Tersanesi'nde Albay Hakkı Burak Akaryakıt Gemisini, Taşkızak Tersanesi'nde dört tane akaryakıt gemisini ve İstanbul Camialtı Tersanesi'nde altı adet su tankerini inşa ederek envantere dâhil etmiştir (Kostak, 2023, s. 315-316). 1971 ile 1974 yılları arasında Taşkızak Tersanesi'nde Türkiye tarafından 11 adet çıkarma gemisi inşa edilmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında Türkiye, Taşkızak Tersanesinde üretilen 20, ABD'den alınan 4 ve

² 16 Ekim 1981 tarihinde alınan kararla bu kurumun adı Türk Deniz Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı olmuştur. Bu vakıf daha sonra 1987 yılında Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı'nın çatısı altında diğer kuvvet vakıfları ile birleştirilmiştir. Bugün ASELSAN, TUSAŞ/TAİ, ROKETSAN, HAVELSAN ve ASPİLSAN gibi kurum ve kuruluşlar, TSKGV'nin çatısı altında faaliyetlerini yürütmektedir.

İngiltere'den temin edilen 6 adet çıkarma gemisi kullanmıştır (Gürdeniz, Yüceliş, 2000, s. 105-108). Bu durum, Türkiye'nin savaş gemisi vb. ihtiyaçlarını kendi yerli ve millî imkânları ile dışardan yaptığı alımlarla karşıladığını göstermektedir. İlgili süreç Türkiye'nin, tek bir kaynağa bağlı olmadan çok eksenli bir ihtiyaç modeli benimsediğini ortaya koymaktadır.

Sonuç

1800'lü yılların başına kadar uzanan Türk-ABD ilişkilerinin şekillenmesinde, Johnson Mektubu'nun önemli bir yeri ve hüviyeti olmuştur. Mektup ABD'nin, Türkiye'nin garantör ülke olarak Kıbrıs'a yönelik yapacağı ve uluslararası hukuktan kaynaklı meşru hakkının icrasını önlemiştir. Bu durum, Türkiye'nin ABD ile ilişkilerini sorgulayıp, dış politikada çok boyutlu bir ilişkiler ağı tesis etmesine zemin hazırlamıştır.

Johnson Mektubu, Türkiye'nin ulusal çıkarları ekseninde gireceği muhtemel bir savaşta veya harekâta, ABD'nin vermiş olduğu silah sistemlerin kullanılamayacağını ortaya çıkarmıştır. ABD Başkanı Johnson, 1947 yılında iki ülke arasında yapılan antlaşmayı sebep göstermek suretiyle, ilgili süreci gerekçelendirmiştir. Bu durum Türkiye'nin, dünyadaki konumunu etüt etmesine ve yerli ve millî bir savunma sanayii kurmaya yönelik adım ve atılımlarda bulunmasına etki etmiştir. Johnson Mektubu sonrasında Türkiye'nin, kendi savaş gemisini yapmaya yönelik adım ve atılımlar, bu sürecin birer yansıması olmuştur. Dolayısıyla Johnson Mektubu ile başlayan evre, Türkiye'nin ABD dışındaki dünya ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesine ve çok boyutlu bir dış politika perspektifi oluşturmasına etki etmiştir. Bu durum Türkiye'nin, ABD ile olduğu kadar dünya ile de iletişim ve etkileşim içerisinde bulunması gerektiğini, silah ve sistemlerinin yerli ve millî olmasının ne kadar önemli olduğunu kanıtlamıştır.

Türkiye'nin olası bir savaşta ABD yardımından aldığı silah ve sistemleri kullanmaya yönelik konsepti, Johnson Mektubu ile verilen tepkiye bağlı olarak değişmiştir. Bu yüzden Türkiye, genel olarak kendi imkânları ile çıkarma gemisi, muhrip, avcı botu vs. ihtiyacını kendisi inşa ederek gidermeye çalışmıştır. Ancak, dönemin şartları içerisinde ABD ile ilişkileri koparmadan rasyonel bir tarz ve tutum benimsemiştir. Bu kapsamda ABD'den savaş gemisi, çıkarma gemisi, denizaltı vs. almaya devam ederken, bir taraftan kendi üretim modeline ağırlık vermiş diğer taraftan da İngiltere ve Almanya gibi ülkelerden satın alma yoluna gitmiştir. Bu durum Türkiye'nin, deniz araçlarının temini konusunda pragmatik ve akılcı bir siyaseti ön plana aldığını göstermektedir. Dolayısıyla Johnson Mektubu, Türkiye'nin savunma sanayinde hem kendi imkânları ile hareket etme ve hem de çok boyutlu bir ilişkiler ağı geliştirmesine olanak sağlamıştır.

Türkiye'nin, Johnson Mektubu ardından Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik belirlediği rasyonel çizgi, günümüzde kendi savaş gemisi

ve diğer silah sistemlerini inşa eden bir ülke konumuna gelmesine etki etmiştir. İlgili dönemde temelleri atılan ve Türkiye'nin kendi savaş gemisini kendi kaynakları ile yapmasına yönelik ideali, geçen zaman dilimi içinde gerçeğe dönüşmüş ve Türk Milletinin istediği an neler başarabileceğini göstermiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Akbulut, Y. (1998). *Ermeniler ve Bingöl'de Ermeni tehcirleri*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Alasya, H. F. (1987). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tarihi*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Arik, U. (2011). "Kıbrıs Krizi". *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 3-21. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/71869>
- Armaoğlu, F. (1963). *Kıbrıs meselesi 1954-1959 Türk hükümeti ve kamuoyunun davranışları*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2010). *20. yüzyıl siyasi tarihi*. Alkim Yayınevi.
- Arslan, L. (2019). Millî Mücadele Döneminde manda ve himaye tartışmaları ve mandacılık yaklaşımları. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 64, 1-38. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/915258>
- Arslan, L. (2021). Uluslararası ilişkiler ekseninde Türk-Fransız ilişkileri ve Hatay meselesinin çıkar çatışmasındaki yeri. A. Gündüz, H. Çoruh, S. Hatipoğlu, & Y. Yılmaz (Ed.). *Hatay Araştırmaları-VI*. İksad Publishing House, 105-132.
- Atabey, F. (2013). Lozan sonrasında Boğazlar sorununun çözümü: Montreux Boğazlar Sözleşmesi. *History Studies*, 5(5), 19-38. https://www.researchgate.net/publication/271312688_Lozan'dan_Kalma_Bogazlar_Sorununun_Cozum.
- Atagenc, İ. Ö., & Toprak, N.G. (2019). Türk Amerikan ilişkilerinde 12 Temmuz 1947 Antlaşması ve Türk siyasal hayatına etkileri. *Gazi Akademik Bakış*, 12(24), 91-117. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/741672>
- Aydoğdu, A. (2005). *Kıbrıs Sorunu'nda çözüm arayışları, Annan Planı ve referandum süreci*. Asil Yayın ve Dağıtım Limited Şirketi.
- Aysal, N. (2020). Ulusal direnişin ve umudun adı: Mustafa Kemal Paşa-Ankara. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 6(10), (Millî Mücadele'den Milli Egemenliğe Karadeniz Özel Sayısı), 215-229. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1223911>

- Aysal, N., & Arslan, L. (2021). Siyasal ve kültürel diplomasi sarmalında Türk Amerikan ilişkilerinin gelişimi: "Fulbright Programı Anlaşması". *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi OPUS*, 18(42), 5997-6024.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1687651>
- Balyemez, M., & İnce, F. (2018). Mondros'tan Lozan'a kadar olan dönemde Kıbrıs ve Kıbrıs Türkleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(26), 855-870.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/makusobed/issue/40501/467555>
- Baysal, U. (2023). Cumhuriyet Gazetesine göre; Pearl Harbor Baskını'nın tarihsel gelişimi ve yansımaları. N. Aysal, & E. Korkmaz (Ed.). *İkinci Dünya Harbi (Olaylar ve Yorumlar)*. Paradigma Akademi Yayınları, 223-268.
- Bilgin, F. (2015). Kıbrıs'ın fethi için yapılan hazırlıklar (Arşiv Belgelerine Göre). *Mukaddime*, 6(1), 79-100.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mukaddime/issue/19679/210178>
- Bozkurt, C. (2014). I. Dünya Savaşı'nda Filistin Suriye Cephesi'nde Nili casusluk örgütünün faaliyetleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 30(88), 89-114.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/aamd/issue/44051/542721>
- Bozkurt, İ. (2023). Uluslararası garanti anlayışı ve 1960 Kıbrıs Garanti Antlaşması'nın analizi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 43(1), 117-153.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/khosbd/issue/77151/1166381>
- Bölükbaşı, S. (2001). *Barişçi çözümsüzlük*. İmge Yayınları.
Cumhurbaşkanlığı Cemal Gürsel Arşivi. 4/5-9, 5464-6.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyeti Arşivi. (BCA). 30.18.1.2.223.59.17.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyeti Arşivi. (BCA). 30.18.1.2.239.61.12.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyeti Arşivi. (BCA). 30.18.1.2.251.36.7.
- Celep, B. (2020). *Türkiye'ye Amerikan Askeri Yardım Kurulu (JAMMAT) ve Türkiye'deki faaliyetleri*. Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayını.
- Çaycı, A. (2000). *Türk Ermeni ilişkilerinde gerçekler*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Çetinkaya, G. (2023). "İkinci Dünya Harbi'nde Refah Şilebi faciası". N. Aysal, & E. Korkmaz (Ed.). *İkinci Dünya Harbi (Olaylar ve yorumlar)*. Paradigma Akademi Yayınları, 467-476.
- Çimenli, Ş. (2024). Çizgiler üzerinden Notalar Savaşı: 1946 Sovyetler Birliği Muhtırası. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 40, 393-427.
https://ctad.hacettepe.edu.tr/20_40/13.pdf
- Çoker, F. (1994). *Bahriyemizin tarihinden yakın kesitler*. Deniz Kuvvetleri Basımevi.
- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. (1992). *Cumhuriyet Dönemi Türk Deniz Kuvvetleri*. Deniz Kuvvetleri Basımevi.
- Dilek, M. S. (2013). Büyük güçlerin politikaları ve Briand-Kellogg Pakti. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10(37), 145-169.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39285/462629>
- Doğanay, R. (2014). Millî Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk-Amerikan

- ilişkileri. *Turkish Studies*, 9(4), 371-388.
<https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=6854>
- Düstur Dergisi. 3. Tertip, Cilt: 28, 1947, 1486-1488.
- Engin, F. (1967). Deniz gücü kullanımı ve Deniz Kuvvetlerimiz. *Derya Dergisi*, 1, 16-18.
- Evans, L. (1972). *Türkiye'nin paylaşılması (1914-1924)*. Milliyet Yayınları.
- Eyiceoğlu, C. (1972). Donanmamıza Ağustos ayında 2 muhrip, 3 denizaltı ve 2 tank çıkarma gemisi katılacak. *Derya Dergisi*, 57, 3-20.
- Furat, A. Z. (2013). Berlin Antlaşması sonrasında Balkanlar'da Cemaat-i İslamiyelerin teşekkülü (1878-1918). *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 33, 63-93.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/otam/issue/11073/132235>
- Gazioğlu, A. C. (2000). *Kıbrıs'ta Türkler 1570-1878, 308 yıllık Türk dönemine yeni bir bakış*. Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi.
- Genelkurmay Başkanlığı. (1994). *Cumhuriyetin 70. yılında Türk Silahlı Kuvvetleri (1923-1993)*. Genelkurmay Basımevi.
- Geniş, K. C. (2021). Londra-Zürich Anlaşmalarına giden süreç (1959). *Belgi Dergisi*, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, 21(1), 233-252.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/belgi/issue/60128/726417>
- Güler, Y. (2005). Osmanlı Devleti dönemi Türk-Amerikan ilişkileri (1795-1914). *Gazi Üniversitesi Kirsehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 227-240.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59536/856350>
- Günay, N. (2007). Kıbrıs'ın İngiliz idaresine bırakılması ve bunun Anadolu'da çıkan Ermeni olaylarına etkisi. *Gazi Akademik Bakış*, 1/1, 115-126.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gav/issue/6530/86590>
- Güngör, H. (2018). ABD Büyükelçisi Joseph C. Grew'un Karadeniz seyahati ve gözlemleri. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 579-586.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/582424>
- Gürdeniz, C. & Yüceliş, E. (2000). *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*. Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı.
- Hurewitz, J. C. (1983). *Çağdaş düşüncenin ışığında Atatürk (Türk-Amerikan ilişkileri ve Atatürk)*. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Yayınları.
- İsmail, S. (2000). *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin doğuşu-çöküşü ve KKTC'nin kuruluşu (1960-1983)*. Akdeniz Haber Ajansı Yayınları.
- Kapucu, D. (2022). Türk İstiklal Harbinde Büyük Taarruz. E. Korkmaz (Ed.). *Türk İstiklal Harbi Muharebeleri*. Paradigma Akademi Yayınları, 621-642.
- Kapucu, D. (2023). İkinci Dünya Harbi'nde Almanya'nın İngiltere'yi havadan bombardımanı. N. Aysal, & E. Korkmaz (Ed.). *İkinci Dünya Harbi (Olaylar ve Yorumlar)*. Paradigma Akademi Yayınları, 113-140.
- Kapucu, D. & Korkmaz, E. (2020). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e askerî hava seyahatleri (1909-1939)*. Karakum Yayınevi.
- Karaca, E. (2020). Briand-Kellogg Paketi etrafında dünyada barışı tesis etme çabaları ve Türkiye. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 44(2), 127-150. <http://cujos.cumhuriyet.edu.tr/tr/pub/issue/58900/777143>

- Karakuş, S. E. (2023). Enver Paşa'nın Tabur Mektepleri Denemesi. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 357-373. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sisad/issue/79190/1311443>
- Karakuş, S. E. (2023). Türk ordusunda ast kademe komuta ihtiyacı: Küçük zabıtlıktan Astsubaylığa. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* (Yeni Savaşlar ve Yeni Ordular Özel Sayısı), 167-190. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrti/issue/81020/1394935>
- Kasalak, K. (2014). Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı ABD ilişkileri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 55, 108-124. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ankuayd/issue/42248/508275>.
- Kaymaz, İ. Ş. (2007). Wilson Prensipleri ve Liberal Emperyalizm. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXIII(67-68-69), 145-174. <https://atamdergi.gov.tr/tam-metin/131/tur>
- Kostak, E. (2022). İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD'nin Türkiye'ye yönelik başlattığı askerî yardımlara Truman Doktrini ve Marshall Planı'nın etkisi. *Atatürk Dergisi*, 11(1), 9-23. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2558672>
- Kostak, E. (2023). *Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin askerî teknoloji kaynakları (1946-1990)*, Paradigma Akademi Yayınları.
- Kostak, E. (2024). Soğuk Savaş döneminde savunma ittifakı olarak NATO'nun kurulması ve Türkiye'nin üyeliğine giden yol. *History Studies*, 16(2), 201-223. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/historystudies/issue/84536/1407172>
- Köse, İ. (2011). Amerikan arşiv belgelerinde Türk-Amerikan ilişkilerinin başlaması, 1830 tarihli Ticaret ve Seyrüsefayın Antlaşması. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 97(193), 145-188. https://www.academia.edu/8333179/T%C3%BCrkiye_Amerikan_%C4%B0li%C5%9Fkilerinin_Ba%C5%9Flamas%C4%B1_1830_Tarihli_Ticaret_ve_Seyr%C3%BCsefayın_Antla%C5%9Fmas%C4%B1
- Kurat, A. N. (1964). Berberi Ocakları İle Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1916). *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, II(2), 175-214. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tariharastirmalari/issue/47836/604206>
- Kurat, A. N. (1990). *Türkiye ve Rusya*. Kültür Bakanlığı Yayını.
- Meray, S. L. (1971). *Lozan Barış Konferansı tutanaklar-belgeler*, (2/2), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Mordoğan, C. (2010). *Türk-Amerikan ilişkilerinde kriz diplomasisi*, (Yayın No. 262305) [Yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Örmeci, O. (2020). Türk-Amerikan ilişkilerinde 8 büyük kriz. *International Journal of Economics Administrative and Social Sciences*, 3(2), 63-84. <http://ijeass.gedik.edu.tr/tr/pub/issue/58658/847249>
- Özarslan, B. B. (2007). *Uluslararası hukuk açısından Kıbrıs sorunu ve Avrupa Birliğinin yaklaşımı*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Özçelik, İ. (2017). Millî Mücadele döneminde Ermeni meselesi. *Ulakbilge Dergisi*, 5(11), 655-682. <https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1484785577.pdf>

- Özel, M. (2022). Türk Donanma Cemiyetleri: Tarihsel süreçte gelişim ve bağış kampanyaları. *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi (ATAD)*, 7, 20-57. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atad/issue/74803/1181349>
- Özersay, K. (2002). *Kıbrıs sorunu hukuksal bir inceleme*, (2. Baskı). Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını.
- Özgiray, A. (1999). Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki siyasi ilişkiler (1923-1938). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 15(43), 53-73. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aamd/issue/61068/903458>
- Özlu, H. (2023). *Türkiye Cumhuriyeti'nin yükselen gücü Türk Savunma Sanayii (1922-2022)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Öztoprak, İ. (1998). "Kıbrıs'ta 1931 İsyanı ve Yankıları", *Bellekten*, 62(233), 207-232. <https://belleten.gov.tr/tam-metin/2452/tur>
- Resmî Gazete. (1929, 5 Şubat). 1111 6567-6570.
- Satan, A. (2004). Yeni İngiliz belgeleri ışığında Kıbrıs ve önemi. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 6, 55-70. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuydta/issue/950/10707>
- Sertel, S. (2022). Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde Türk donanma filosunun modernleştirilmesi (1968-1974). *Belgi Dergisi*, 23(1), 253-279. <https://dergipark.org.tr/en/pub/belgi/issue/68129/955111>
- Şahin, H. (1987). *Gece gelen mektup Türk-Amerikan ilişkilerinde dönüm noktası*. Cep Kitapları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, (1966). İsmet İnönü'nün 13 Haziran 1964'de gönderdiği cevabi mektubun metni. *T.C. Dışişleri Bakanlığı Belleteni*, 16, 103-110.
- Terzioğlu, S. A. (1972). Şilep yapmak muhrip yapmaktan kolaydır. *Derya Dergisi*, 56, 10-11.
- Tokur, H. A. (2023). Çöl Tilkisi Erwin Rommel. *İkinci Dünya Harbi (Olaylar ve Yorumlar)*, (N. Aysal, E. Korkmaz Ed.). Paradigma Akademi Yayınları, 163-198.
- Tolgay, A. (1993). *Kanlı Noel Kıbrıs Türk'ünün ateşle sınavı*. Kastaş Yayınları.
- Toluner, S. (1977). *Kıbrıs uyuşmazlığı ve milletlerarası hukuk*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Türk, S. (2018). Gölcük Tersanesi Komutanlığı. *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 432, 44-51.
- Umar, Ö.O. (2004). İkinci Dünya Savaşı sırasında Türk-Sovyet ilişkileri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 20(59), 369-412. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aamd/issue/53091/702849>
- Uzun, H. (2017). Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin yankıları. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 61, 393-435. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/675804>
- Ünver, M. (2013). Teknolojik gelişmeler ışığında Osmanlı-Amerikan silah ticaretinin ilk dönemi. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 32(54), 195-220. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tariharaştırmaları/issue/47748/603129>
- Yılmaz, M. (2000). *Marshall Yardımı ve Türk Silahlı Kuvvetleri*. (Yayın No. 99681) [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Yurtsever, S. (2023). Türkiye Cumhuriyeti'ne giden yolda Mondros Mütarekesi, işgaller ve Türk Millî Mücadelesindeki siyasi çözüm düşüncesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı), 270-293.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jss/issue/80741/1331082>

Extended Summary

The foundations of Turkish-American relations were laid at the end of the eighteenth century. The relations between the two countries started with the commercial activities of the US. The US missionary activities in the Ottoman territories since the mid-nineteenth century, as well as the demands and requests for the expansion of the rights of Armenians, led to the deterioration of relations. The United States, which sided with the Entente Powers during the First World War, did not take part in the partition agreements of the Ottoman Empire and did not attempt any occupation.

With the establishment of the Republic of Turkey, relations between the two countries entered a new phase. Relations, the foundations of which were laid in the early years of the Republic, peaked after the Second World War. The USSR's demands for bases in the straits and territory in Eastern Anatolia had a great impact on the rapprochement between Turkey and the USA. Moreover, the USSR's idea of spreading communism was another reason that brought the two countries closer. In the relevant period, the aid, which started with the Truman Doctrine and continued with the Marshall Plan, paved the way for relations to be shaped in an environment of mutual trust and cooperation. In 1947, military aid was initiated with a bilateral agreement between the two countries. In this context, the Turkish army has been able to meet a significant portion of its needs with weapons and systems purchased from the United States.

Relations between the US and Turkey have been shaken by developments in Cyprus. With the Zurich and London Treaties of 1959-1960, a state was established in Cyprus in which Turks and Greeks were partners. Turkey became the guarantor of this state together with the UK and Greece. Despite the establishment of a state in Cyprus, the Greek Cypriots' oppression, violence and intimidation against the Turks with the aim of enosis disrupted the peace and security environment on the island. Especially after the events of 1963, called Bloody Christmas, many Turks were massacred. Upon the developments, Turkey, citing the Zurich and London Treaties, took steps to carry out a landing operation on the island in 1964 and informed the United States of the situation. However, a letter sent by the US prevented Turkey's possible operation. In a letter, US President Johnson stated that the weapons and systems provided by the US could not be used in an operation that Turkey would conduct in its national interests. He stated that this was contrary to the agreement signed between the parties in 1947 and that in such a case, the US would not stand by Turkey in the event of a possible attack by the USSR.

The way the US acted with the Johnson Letter created a trust problem in Turkey against this country. This situation has paved the way for Turkey to develop its own military needs with domestic and national capabilities and to establish a multidimensional network of relations and to determine a rational foreign policy line without severing relations with the US. In this context, Turkey has resorted to building the warships, weapons and systems needed by the Turkish Naval Forces Command in its own shipyards, while at the same time seeking to diversify external sources. This situation paved the way for Turkey's decision to meet its needs with its own resources and infrastructure until the 1974 peace operation. This study has shown that the Turkish

Naval Forces Command's needs were tried to be solved with the country's own capabilities and resources in the aftermath of the Johnson Letter, and in this context, on the one hand, efforts were focused on domestic production, while on the other hand, new weapons and systems were added to the inventory through off-the-shelf procurement activities.

Turkey's rational approach to meeting the needs of the Turkish Naval Forces in the aftermath of the Johnson Letter has contributed to its current position as a country building its own warships and other weapon systems. The ideal of Turkey building its own warship with its own resources, the foundations of which were laid in the relevant period, has become a reality in the time that has passed and has shown what the Turkish nation can achieve when it wants to.